

رسانه‌ها و شکل‌گیری شخصیت کودکان

(چگونه فرزندان آگاه و مسئول تربیت کنیم؟)

نویسنده:

پروین حسینی اشکذری

روان آگاه

محتوا

فصل اول: کلیات و مفاهیم	۷
راه‌های تقویت سواد فناورانه	۱۰
فواید سواد دیجیتالی	۱۲
دلایل ضرورت و اهمیت سواد دیجیتال برای والدین	۱۳
گذشته اینترنت فرزندان	۱۷
نسل مضطرب و توصیه به استفاده از شبکه‌های اجتماعی از ۱۶ سالگی	۱۷
لزوم مراقبت والدین از کودکان در اینترنت و حفظ امنیت آنها	۱۸
برای کنترل فرزندان در فضای مجازی چه کارهای باید بکنیم؟	۱۹
قوانین استفاده از اینترنت و فضای مجازی برای کودکان و نوجوانان	۱۹
تأثیر رسانه بر کودکان	۲۱
تأثیر رسانه بر سبک زندگی کودکان	۲۳
تأثیر رسانه بر تربیت کودکان	۲۳
ارائه الگوهای رفتاری	۲۳
توسعه مهارت‌های ذهنی و اجتماعی کودکان	۲۳
نقش والدین و نظارت بر محتوای رسانه	۲۴

۲۵	چالش‌های ارتباط کودکان با رسانه‌ها.....
۲۵	مزایا و معایب استفاده از رسانه برای کودکان.....
۲۶	بایدها و نبایدهای استفاده از رایانه برای کودکان.....
۲۸	نقش والدین در استفاده درست کودکان از رسانه.....
۳۰	میزان مجاز استفاده فرزندان از رسانه.....
۳۱	آسیب‌های استفاده بیش از حد از رسانه.....
۳۱	اوقات مناسب و نامناسب استفاده از رسانه.....
۳۳	معیارهای گزینش برنامه‌ها برای فرزندان.....
۳۴	خطوط قرمز و نبایدهای استفاده از رسانه.....
۳۵	فصل دوم: پرورش شخصیت کودکان
۳۸	پرورش شخصیت.....
۴۰	عوامل موثر بر شخصیت کودک.....
۴۰	شیوه تربیتی والدین.....
۴۱	جایگاه سنی کودک در خانواده.....
۴۴	تک فرزندی.....
۴۴	تعداد اعضای خانواده.....
۴۵	روابط فرزندان خانواده.....
۴۶	نکات طلایی پرورش شخصیت کودکان.....
۵۰	پرورش شخصیت کودکان در مدرسه.....
۵۲	عوامل مؤثر بر شکل‌گیری شخصیت کودکان.....
۵۳	نقش رفتار والدین در شکل‌گیری شخصیت کودکان.....
۵۵	عوامل موثر بر رشد پرورش شخصیت دانش‌آموزان.....

۵۵	دانش آموزان رشد یافته اجتماعی دارای چه ویژگیهایی هستند؟
۵۶	محیط خانواده
۵۶	محیط مدرسه
۵۷	نقش مدرسه در شکل‌گیری شخصیت کودک
۵۷	اثرپذیری کودک از فضای فیزیکی، روانی و آموزشی مدرسه
۵۸	الگوپذیری کودک از مسئولین و معلمان مدرسه
۵۸	معشرت کودک با همسالان خود در محیط مدرسه
۵۹	ارتباط موثر خانواده و نهاد آموزشی مدرسه
۶۱	فصل سوم: رسانه و شکل‌گیری شخصیت
۶۲	مواجهه تصادفی و ناخواسته کودکان با محتوای مستهجن و غیراخلاقی
۶۲	دسترسی آسان بیگانگان به اطلاعات خانواده از طریق کودکان
۶۳	چگونه به نوجوانان کمک کنیم مصرف فضای دیجیتال را مدیریت کنند؟
۶۴	مزایا و عواقب استفاده از فناوری دیجیتال چیست؟
۶۵	نشانه‌های وابستگی به فناوری‌های دیجیتال
۶۵	چطور میزان مصرف فضای مجازی نوجوان خود را مدیریت کنیم؟
۶۷	تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر شکل‌گیری شخصیت کودکان
۷۰	مهارت‌های رسانه‌ای اساسی برای کودکان
۷۲	نکاتی بسیار کاربردی برای کمک به والدین در جهت کنترل استفاده کودکان از رسانه
۷۴	جایگاه مدرسه و خانواده در شکل‌گیری شخصیت
۷۷	فصل چهارم: چگونه فرزندانی آگاه و مسئول تربیت کنیم؟
۷۸	شناخت، هیجان، رفتار
۸۰	چگونه فرزندانی آگاه تربیت کنیم؟

- چرا والدین آگاه ارزش‌های زندگی را مشخص می‌کنند؟ ۸۰
- والدین آگاه برای موفقیت فرزندان هدف تعیین می‌کنند ۸۱
- والدین آگاه اهداف را با ارزش‌های زندگی همسو قرار می‌دهند ۸۲
- والدین آگاه فرزندان مسئولیت‌پذیر تربیت می‌کنند ۸۲
- مسئولیت‌پذیری فرزندان در دوران کودکی ۸۳
- والدین آگاه در ایجاد عادات‌های مثبت نقش دارند ۸۳
- وظیفه والدین آگاه ارتباط صمیمی با فرزند است ۸۴
- وظیفه والدین انتقال تجربه به فرزند است ۸۴
- والدین آگاه به آموزش فرزند اهمیت زیادی می‌دهند ۸۵
- آگاهی والدین با مشورت بیشتر می‌شود ۸۶
- نقش والدین آگاه در شکل‌گیری شخصیت فرزند ۸۶
- چگونه یک فرزند آگاه تربیت کنیم؟ ۸۷
- تربیت اجتماعی کودک ۸۸
- عوامل مؤثر در تربیت کودک اجتماعی ۸۸
- منابع ۹۵**

فصل اول

کلیات و مفاهیم

سواد دیجیتال به عنوان یک ضرورت قرن بیستویکم برای کلیه شهروندان جامعه در نظر گرفته می‌شود، زیرا که افراد بدون برخورداری از آن قادر به کاربرد ابزارهایی نظیر رایانه، دوربین عکاسی و فیلمبرداری، پمپ بنزین، عابربانک و... نیستند. بنابراین، آموزش سواد فناورانه بخشی از آموزش شهروندی محسوب شده و شهروندانی که از این سواد بی بهره باشند، در زندگی روزمره خود دچار مشکلات فراوانی می‌شوند و از رفاه و آسایشی که فناوری‌های نوین برای زندگی بشر به ارمغان آورده‌اند، محروم می‌مانند. سواد فناوری یا سواد تکنولوژی یا حتی سواد تکنولوژیکی، توانایی استفاده، درک، مدیریت و تجزیه و تحلیل فناوری به طور ایمن، مؤثر و مسئولانه است. این سواد شامل استفاده از فناوری برای ارزیابی، ایجاد و ادغام اطلاعات می‌شود. اما سواد فناوری فقط به رایانه و اینترنت محدود نمی‌شود و می‌توان آن را برای هر دستگاه تکنولوژیکی اعمال کرد. سواد دیجیتال فناوری یا سواد دیجیتال تکنولوژی شامل مهارت در استفاده از دستگاه‌های دیجیتال (تلفن‌های هوشمند، لپ‌تاپ، تبلت) برای دسترسی به اینترنت، جهت کشف، ایجاد، بررسی، ارزیابی و استفاده از اطلاعات از طریق پلتفرم‌های دیجیتال مختلف است. «سواد رسانه‌ای» به مردم کمک می‌کند تا اخبار را هضم کنند، اخبار قانونی را از اخبار جعلی تشخیص دهند و به اخبار ها و اطلاعات مرتبط دسترسی داشته باشند. که البته این سواد به اینترنت محدود نمی‌شود. سواد رسانه‌ای تلویزیون، روزنامه، رادیو، مجلات،

کتاب را هم شامل می‌شود. از سوی دیگر، «سواد فناوری» با بهره‌برداری حداکثری از تکنولوژی سروکار دارد. فناوری در همه جا وجود دارد و با گسترش مرزها در حال رشد است. در نتیجه، در هر گوشه‌ای از زندگی ما دیده می‌شود. از آنجایی که فناوری نقش فزاینده‌ای در زندگی ما ایفا می‌کند؛ باید مطمئن شویم که فناوری را به گونه‌ای هدایت کنیم که به جای اینکه مانع ما شود، به ما کمک کند. انجمن آموزش بین‌المللی فناوری (ITEA)، سواد فناورانه را به عنوان نوآوری بشر در عمل و نیز توانایی استفاده، مدیریت، ارزیابی و درک فناوری تعریف کرده است. در واقع، سواد فناورانه نوع جدیدی از سواد است که ایجاد، انتشار و مصرف فناوری منجر به مطرح شدن آن شده است، و شامل روش‌هایی که افراد به وسیله آنها انواع فناوری‌ها را به راحتی مصرف می‌کنند، می‌شود. سواد فناورانه می‌تواند بر چگونگی جستجو در جهان موثر واقع شده و در زندگی فردی و اجتماعی و فرهنگ تأثیر گذار باشد و نیز منجر به ایجاد نگاهی خوش بینانه نسبت به آینده شود. سواد فناورانه شامل سه بعد دانش، روش‌های تفکر و عمل و ظرفیت‌ها می‌شود. بر این اساس می‌توان گفت شخص باسواد فناورانه باید از دانش اساسی در فناوری برخوردار بوده، دارای ظرفیت‌های عملی اساسی مانند کار با رایانه و شناسایی و تعمیر ابزارهای فناورانه (به طور کلی باید قادر به ارائه رویکرد برای حل مسائل) باشد. و در نهایت قادر باشد به طور انتقادی در مسائل فناورانه تفکر و مطابق آن عمل کند. فناوری‌ها علاوه بر مزایایی که دارند، می‌توانند مضراتی هم داشته باشند. به همین دلیل، انسان در استفاده از یک فناوری ممکن است سه نوع رفتار متفاوت از خود نشان دهد: فن‌هراسی افراطی، فن دوستی افراطی و استفاده محتاطانه و عالمانه. سواد فناورانه فن دوستی افراطی را تأیید نمی‌کند، بلکه نگاهی میانه به فناوری دارد و انسان را به استفاده عالمانه و محتاطانه از فناوری‌ها تشویق می‌کند. بر این اساس می‌توان سواد فناورانه را مجموعه‌ای از دانش، تجربه و مهارت دانست که به انسان در شناخت مزایا و خطرات یک فناوری و کاربرد عالمانه و محتاطانه از آن یاری می‌رساند (امیری، ۱۳۹۸).

افرادی که سواد فناورانه دارند نسبت به پیدایش فناوری‌های جدید و به کارگیری آنها عالمانه برخورد کرده و در رفتارشان افراط و تفریط دیده نمی‌شود. در ادامه

ویژگی‌های این افراد را با توجه به ابعاد سواد فناورانه بررسی می‌کنیم:

- **از بعد دانش:** افراد با سواد فناورانه می‌دانند که فناوری شامل نظام است یعنی گروهی از اجزای مرتبط به هم که در مجموع برای رسیدن به هدف و اهداف خاصی طراحی شده‌اند. آنها مطلع‌اند که فناوری‌ها شامل حقایق و اطلاعات می‌شوند و همچنین توانایی ترکیب اطلاعات را با بینش‌های جدید دارند. این افراد به خوبی تشخیص می‌دهند که فناوری در زندگی روزمره سرایت کرده و خطرات و منافع آن را نیز می‌دانند. اشخاص با سواد فناورانه با مفاهیم اصلی و دامنه فناوری آشنا بوده و می‌دانند که فناوری منعکس‌کننده ارزش‌ها و فرهنگ جامعه است و در نتیجه فعالیت‌ها و نوآوری‌های انسانی ایجاد می‌شود.
- **از بعد روش‌های تفکر و عمل کردن:** افراد با سواد فناورانه حل‌کننده مشکلات هستند. آنها مسائل فناورانه را از دیدگاه‌های مختلف بررسی کرده و با زمینه‌های متنوع در ارتباطند، سوالات مناسب از خود و دیگران در رابطه با خطرات و منافع فناوری مطرح کرده و ارتباط متقابل بین فناوری و افراد، جامعه و محیط را درک می‌کنند. این افراد ترکیب ویژگی‌های مختلف مهندسان، هنرمندان، طراحان، اشخاص ماهر، تکنسین‌ها، جامعه‌شناسان، و غیره را جذب کرده و طبق آن عمل می‌کنند. اهمیت تحولات اساسی فناوری را درک و تصدیق کرده و با بصیرت در تصمیم‌گیری جهت توسعه و استفاده از فناوری شرکت می‌کنند.
- **از بعد ظرفیت‌ها:** افراد با سواد فناورانه از مفاهیم علوم، ریاضیات، مطالعات اجتماعی، هنر، زبان و دیگر زمینه‌ها به عنوان ابزاری برای درک و مدیریت نظام‌های فناورانه استفاده می‌کنند. قادرند راه‌حل‌های مناسب را شناسایی و نتایج حاصل از اجرای راه‌حل انتخاب شده را پیش‌بینی و ارزیابی کنند و قضاوت آگاهانه در مورد خطرات و منافع فناوری انجام دهند. افراد با سواد فناورانه توانایی استفاده و مدیریت فرآیندها و نظام‌های فناورانه را به منظور

بهبود کارایی و تناسب آن دارند. استفاده آنها از فناوری‌ها قوی، سیستم‌گرا و خلاق بوده و از رویکردی سازنده برای تفکر در حل مشکلات فناورانه برخوردارند (پاتنام^۱، ۲۰۲۰).

راه‌های تقویت سواد فناورانه

توانا ساختن علمی و عملی شهروندان برای آگاهی یافتن از کارکردهای فناوری به منظور شرکت در فرآیند تصمیم‌گیری و بهره‌گیری از آن امری ضروری بوده که از طریق آموزش در سطوح مختلف امکانپذیر است. قابلیت‌های چندگانه حاصل از آموزش علوم و فناوری به فرد امکان می‌دهد که فرآیندهای علمی را در حل مسائل، تصمیم‌گیری و درک بیشتر محیط طبیعی و اجتماعی به کار ببرد. همچنین قابلیت فوق‌بر سرعت و کیفیت رشد علمی و اقتصادی کشورها تأثیر بنیادین دارد. به عبارت دیگر این قابلیت‌ها، زندگی فرد را به عنوان شهروند چنان تحت تأثیر قرار می‌دهد که تعاملات اجتماعی، فرهنگی و... او را با جامعه به صورت معقول در خواهد آورد. تقویت سواد فناورانه می‌تواند از طریق آموزش عمومی در سطوح مختلف سنی صورت گیرد. یکی از اهداف مهم آموزش عمومی در هر کشور، آماده کردن دانش‌آموزان است به گونه‌ای که بتوانند زمینه توسعه کشور خود را فراهم آورند. به عبارت دیگر، هدف پرورش شهروندانی کنجکاو، پژوهشگر، جست‌و‌جوگر و دارای سواد فناورانه است. چنین افرادی در حل مسائل روزانه خود، آنجا که به نحوی با علوم و فناوری مربوط می‌شود، توانا هستند. افزایش فعالیت ذهنی افراد و درگیر شدن بیشتر جامعه از طریق توسعه فناوری‌های کاربردی نظیر فناوری‌های وابسته به اینترنت راه دیگر پیش‌روست که منجر به ارتقای سواد فناورانه می‌شود. از آنجا که بر تلاش ذهنی خود تسلط داریم، می‌توانیم میزان یادگیری خود را نیز کنترل کنیم. هرچه تلاش ذهنی بیشتری به کار گرفته شود، درک مطلب، یادگیری و در نهایت، حافظه نیز در سطح بالاتری قرار خواهند گرفت. ارتقای جایگاه سواد فناورانه و تبیین اهمیت فراگیری آن در نزد جامعه نیز کمک شایانی به این

^۱ Putnam

امر خواهد کرد. تبلیغات تلویزیونی، دعوت از مردم به استفاده از فناوری‌های نوین پر بازده در کشور و حتی تشویق آنان به طرق مختلف از قبیل در نظر گرفتن جوایزی برای کاربرد فناوری‌هایی نظیر کارت‌های هوشمند می‌تواند در این رابطه بسیار تأثیرگذار باشد. امروزه در همه کشورهای جهان «سواد فناورانه»، به عنوان بخشی از سواد پایه، در آموزش رسمی مدارس گنجانده شده است؛ زیرا بدون این سواد نمی‌توانید از ابزارهایی مانند رایانه، دستگاه تصویربرداری، پمپ بنزین، عابر بانک و... استفاده کنید. بنابراین، آموزش سواد فناورانه بخشی از آموزش شهروندی محسوب می‌شود. شهروندانی که از این سواد بی‌بهره باشند، در زندگی روزمره خود دچار مشکل شده و از رفاه و آسایشی که فناوری‌های نوین برای زندگی انسان به ارمغان آورده‌اند، محروم می‌مانند. فناوری، مجموعه‌ای از دانش، تجربه و مهارت است که انسان با به کارگیری آن، محصولات یا خدماتی را برای افزایش رفاه و غلبه بر مشکلاتش، تولید می‌کند. برای مثال انسان برای غلبه بر گرسنگی به فکر کشاورزی، ذخیره سازی مواد غذایی و تهیه آتش افتاد و سپس از طریق سلطه بر طبیعت توانست فناوری‌های لازم را برای آن اهداف خلق کند. به همین دلیل می‌توان گفت: فناوری عبارت است از کلیه دخل و تصرف‌های انسان بر طبیعت که برای بهبود شرایط زندگی و تامین نیازهای روزمره صورت می‌گیرد (بی‌باک، ۱۴۰۳).

سواد دیجیتال برای حضور شما در دنیای مدرن اهمیت بسیاری دارد. نداشتن توانایی برای استفاده از تکنولوژی‌های دیجیتال به این معنی است که شما بسیاری از کارها را نمی‌توانید به راحتی انجام دهید و به بسیاری از کارها دسترسی نخواهید داشت. در اختیار داشتن سواد دیجیتال، به شما کمک می‌کند تا بهره‌وری خود را بالا برده، دسترسی را آماده کنید و حتی باعث می‌شود زندگی بهتری را تجربه کنید. امروزه با تکامل سریع جامعه و فناوری، شایستگی سواد دیجیتال به عنوان یک مهارت ضروری شناخته شده است. به طوری که موجب می‌شود:

- افراد به راحتی به منابع اطلاعاتی آنلاین دسترسی داشته باشند.
- با استفاده از ابزارهای دیجیتالی مانند رایانه، تلفن همراه و شبکه‌های اجتماعی